

mai történetek**A LÉGY, AZ EMBEREKHEZ***Október vége*

— Látjátok? Már alig vagyunk. Ti magatok akartátok. Mennyit hallgattuk átkaitokat! S te is, aki most a szoba mélyén teszel-veszel, te egyetlen óriás, jól emlékszel, hogy zsörtölödtél egész nyáron át: „Micsoda ötlet volt az Úristentől, szárnyat adni a férgeknek!”

Ismétellem: már nem vagyunk, s reggelenként nyugodtan heverészhettek félálomban, tátott szájjal, csupasz karotok szétvetve a paplan tetején. Számunkra véget ért a kellemes üldögélés orrotok hegyén, fületek finom röptű körülzsongása, mely ki tudja, nem élvezetesebb-e, mint egyenest beszállni hangos döngéssel orrlikatokba...

De ma, mikor már mindennek vége, megmondhatjuk egymásnak sine ira et studio, kik és hol vagyunk. Tehát — mi már alig vagyunk, teljesült a vágyatok, amit dühödten ismételtetek egy fél éven át, többször is naponta. De mi hasznotok belőle? Milyen árat kellett fizetnetek érte? Mi nem vagyunk, de nincsenek a hosszú napok sem, nincsen strand, forró alkonyat, s nincsen remény sem. A fákon itt-ott árválkodó levélmaradványok csupán nyomorúságos paródiái a múltnak, csak azért nem hullottak le, hogy annál fájóbb legyen megaláztatástok. Vége, vége... — s midőn leírom a sorokat, be kell vallanom, keserű elégtételt érzek, hogy velem, „szárnyas féreggel” együtt, ahogy nevezni kegyeskedtél, oda lett a reménységtek is, a szép, nemes remény.

Hárman vagyunk, itt, a két ablaküveg közt; már minden rést eltömöttek gondosan fagyapottal, beragasztottatok aggályoskodón papírcsíkokkal. Egyfelől a szoba homályba borult belsejét látom, s benne az arcod fehéres foltját, — másfelől az ég végtelenjét. Emitt még döngicsél egy sorstársnőm; a másik már mozdulatlanul fekszik alant, hanyatt esve, hat kis lába fölfelé mered. Mert bár „szárnyas féreg” vagyunk — szebbek leszünk a halálban, mint ti.

Csend van itt, fehér és fényes minden.

Soha nem eszek már el előled egyetlen morzsa sajtot sem, mikor reggelizel, se nem ülök meztelen válladra, mikor a tükör előtt beretváltkózol, mulatságos fintorokat vágva, akár egy kutya, mikor bizonyos figyelmet igénylő s élvezetes műveletet végez. Ám most, ahogy rám nézel, nyakig szőrös pulóverben, tudod, hogy az én apró, fekete és aszotti halálom a fehér ablakkeretben — akár akarod, akár nem — nagy és fenséges, mint mindaz, amit május elején reméltél.

Hisz emlékszel, mi mindent ígértél magadnak, mit vártál a közelgő, veszedelmes nyártól! Hogyan haladt előre benned lépésről lépésre a nyár, s te azt hitted: sikerülni fog, eleget tudsz tenni neki. Csak rád kellett nézni, azután, mikor ismét beragasztottad az ablak réseit, nem tudom, hanyadszor életedben. Vereséget szenvedtél. Mindebből nem maradt neked más, csupán az én kis hullám. Hát érdemes volt ezért úgy átkozódní, mikor júliusban sétálni akartam egy kicsit a lábadon?

Ég veled, te szégyenletes flanelbe öltözött hatalmasom! Kellemes karácsonyi ünnepeket és újesztendőt! Íme, eldőlt, mi szebb: meghalni együtt a Nagy Teljesületlennel, mely már olyannyira közel volt, — vagy kislelkű feledésbe süllyedni, a fülvédők és kalocsnik hűbéreseként.

Felém az utolsó naplemente küldi sugarait. Feléd — egy hatvanas villanykörte.

A SZKEPTIKUS

Szóval azt mondjátok, hogy más bolygókon is élnek emberek? Lehet, hogy élnek; valahol utóvégre csak kell élniök. De én nem hiszek benne. Olvastam egy asztronómiai könyvet. Nézzétek, hogy esik ma az eső... Szóval azokról a ködgomolyokról meg a tüzes golyókról. Hogy bírna az ember ilyen körülmények közt élni? Nem, lehetetlen.

Hogy csatornák vannak a Marson? Jó. Nem építhette őket más, csak gondolkozó lények. S a gondolkozó lények, mint köztudomású, nem lehetnek kutyák, se macskák, csak emberek. Igen, de ki látta őket? S vajon egyáltalán igaz az egész?

Ki kéne vinni egy hordót a csatorna alá. Kár az esővizért.

Az megint más, hogy a tudósoknak nyomósabb érveik vannak. Az egész világmindenség ugyanabból az anyagból van. Ők még motorbiciklit is csinálhatnak az emberből vagy ajakrúzszt. Ez már komolyabb dolog. S ha lehetnek motorbiciklik és ajakrúzsok a földön, éppúgy lehetnek az égben is. De ebből még nem következik, hogy más bolygókon is élnek emberek.

Kíváncsi vagyok, hogy kitisztul-e még ma az idő. Olyan szép volt tegnap a naplemente...

Repülő tányérok? Igen, hallottam. De bizonyíték nincs rá, abszolute nincs.

Úgy látszik, ritkulnak a felhők...

Micsoda? Igazán?! Nem, ezt még nem hallottam! Szóval ez tény?!

Ej-ej... Szóval mégiscsak élnek más bolygókon is gondolkozó lények...

No igeeen...

De *mivégre* élnek?

Ím, eljött az új iskolaév, ezért nem árt végül is elmondanom, amit Zsigáról tudok. Nem mától fogva ismerem Zsigát. Mikor utolszor fölkeresett, le kellett ülnöm egy nádfonatú karosszékbe s monológot szavalnom Zsigáról. Épp az első holdas este volt, néhány világos, de csupán csillagfényes éjszaka után. Ma már azt is tudom, hogy milyen Zsiga külseje. Sápadt az arca, nyaka vékony, feje nagy, fülecskéi elállnak, s üstöke alatt gondolkozó homlok húzódik meg.

Az első téma, mely megragadta képzeletemet, rabul ejtette s örökre Zsigához láncolta, a csiga-ügy volt. Mindenki azt hiszi, hogy tudja, mi a csiga. Ám Zsiga a maga sajátságos, egyéni módján közelített a csigához. Nyissuk ki a füzetét. Az „Isten nevében” felirat alatt a következő dolgot olvashatjuk:

„A csiga az egy olyan teremtmény, amelyik szarvacskái kidugása segítségével látja el magát, amiért bizonyos sajtmennyiséget kap cserébe, s derelyét készít magának belőle.”

Az iskolában megkérdezte Zsiga a tanító urat:

— És ha a csiga sétálni megy és meg akar valakit rúgni, melyik lábával rúgja meg?

— De Zsiga, hiszen a csigának csak egy lába van — figyelmeztette a tanító. — Miért nem figyeltél, mikor a csigáról volt szó? Ahá, már emlékszem: akkor épp a pad alatt ültél.

De Zsiga mindig feltalálja magát. Be kell nyíltan vallanunk: Zsiga hazudik. Mikor hazaért s megkérdezték, mi volt az iskolában, így válaszolt:

— A tanár úr azt mondta, hogy a csiga a bal lábával rúg, de én megmondtam neki, hogy az nem igaz, mert a csigának csak jobb lába van. De ő nem figyelt oda, mert a pad alatt ült.

A csiga azonban továbbra is foglalkoztatta Zsigát. Néhány nap múlva megkérdezte Zsiga a bácsikáját:

— És ha sorozásra kell a csigának mennie, s szeretne két lábat, hogy beveggyék, nem kérhet kölcsön egy lábat a barátjától?

— Nem kérhet, Zsiguci, mert a barátjának is csak egy van, s akkor neki nem maradna egy sem.

— És az a barátja nem kérhet kölcsön egy harmadiktól?

— Nem, mert akkor meg a harmadik maradna láb nélkül.

— És a harmadik egy negyediktől?

— Már késő van, Zsiga, menj aludni.

— És a negyedik egy ötödiktől?

— Zsiguci, menj ki az udvarra játszani!

— És az ötödik egy hatodiktól?

— Zsiga!...

— Bácsikám...

— No?

— Ha én csiga lennék, akkor három lábam lenne s kölcsönadnék belőlük a barátaimnak.

— Nagyon szép, Zsiguci, látom, jószívű gyerek vagy.

S valóban. Mikor a vörös Tomek kínoztta egyszer az állatokat, Zsiga megintette:

— Várj csak, várj csak! Ha az Úristen elcsíp, majd megmutatja neked!...

Mégis van benne valami rejtélyes és bizalmatlanságot ébresztő. Egy alkalommal, mikor belépett az osztályba, nem vette le a sapkáját.

— Zsiga, mért nem vetted le a sapkádat? — figyelmeztette a tanító.

— Mert anyuska azt mondta, hogy ne vegyem le a sapkámat, mert megfázom.

Hazaérve pedig így szólt:

— Anyuci, megfáztam, mert a tanító úr azt parancsolta, hogy vegyem le a sapkámat.

S másnap nem ment iskolába. A tanító úr megkérdezte a következő napon:

— Zsiga, mért nem voltál tegnap iskolában?

— Mert anyuska azt mondta, hogy mindenütt jó, de a legjobb otthon.

A tananyag további feldolgozása során a tanító arról magyarázott, hogy az emberek az idők folyamán megtanulták, hogy a hideg és az időjárás viszontagságai elleni védekezésül fölhasználják az állati gyapjút és a növényi rostokat, s meleg ruhát és fejrevalót csinálnak maguknak belőle. Zsiga elgondolkozott, majd kijelentette:

— Az én apuskám azért hord kalapot, mert azt mondja, hogy ha egyszer egy tó partján menne és beleesne a vízbe, akkor a kalap fönnmaradna a vízen, és az emberek tudni fogják, hol keressék apuskát.

S némi gondolkodás után hozzátette még:

— Nekünk van már előre megváltott sírhelyünk a családi sírboltban. A nénikém azt mondta, hogy mégiscsak mulatságosabb, ha együtt vagyunk.

Ilyen legényke Zsiga. Óvakodjatok tőle. Kedves, de...

Csakhamar megkezdődnek ismét a holdas esték.

PRAKTIKUS MELLVÉRTEK

Öreg segéd vagyok, s már sok nem-keleendő árut láttam életemben, de ilyet — soha. Mikor kibontottuk a legutóbbi szállítmány csomagjait, az áru fémes csillogása azt a sejtelmet keltette, hogy alumínium faze-kakat küldtek. Ámde... ördög tudja, mi történhetett a tervezésnél vagy az elosztásnál. Áruházunk 400 új mellvértet kapott, XVI. századbeli modellt, a hajdani landsknechtek egyenruháját. Alighanem valamelyik színház kelléktárának szánták eredetileg, — bár akkor is kérdéses, mi-nek egy színháznak ennyi mellvért?

De nem volt mit tenni. Az áru áru, el kell adni. Jenő kartársunk, fő reklámszakértőnk, elhelyezett a kirakatban néhány mellvértet, s efféle jelszavakkal látta el őket:

„MELLVÉRTET MINDEN OTTHONBA”

„A JÓ CSERKÉSZNÉL — MELLVÉRT MINDIG KÉZNÉL”

„LOVAD, BÁSTYÁD NEM VÍV ÉRTED, HA NINCS NÁLUNK

VETT MELLVÉRTED”

(Sakkozók jelszava)

Am egyelőre senki sem vett mellvértet. Épp ellenkezőleg, mellvértjeink némi lekicsinylést, sőt, derűtséget keltettek ügyfeleink körében. Nem használtak Jenő kartárs további furfangjai sem; hiába tette közhírré, hogy az áruházunkban vásárolt mellvérték közül minden tizedik pávatollas krakkói kalpagot nyer jutalmul, minden tizenkettedik pedig „Zakopanei emlék” feliratú tolltartót. Közben veszedelmesen közeledett a leltár időpontja, s a helyzet komolyra fordult.

Ekkor jelentkezett egy öregúr, s följánlotta, hogy egy kis méretű teáskanna megvételének lehetőségéért cserébe eladja egész mellvértkészletünket. Ajánlatát elfogadtuk.

Az öregúr titkon, hosszan értekezett Jenővel, s másnap, a legforgalmasabb időszakban, megjelent az áruházban; a pulthoz lépve, így szólt kartársunkhoz:

- Kérek húsz darab mellvértet.
- Sajnos csak kettőt adhatunk egy személynek.
- De nekem húszra van szükségem.
- Sajnos lehetetlen.

Elsőnek egy komor, betört orrú szőke fiatalember figyelt fel rájuk. Megállt mellettük, és kíváncsian hallgatta:

— De uram, legalább tizenötöt adjon! Gyermekeim vannak — könyörgött az öregúr.

— Nem tehetem, tisztelt uram, nem tehetem — verte a mellét az eladó.

Néhány pillanat múlva már kisebb tömeg vette körül őket. A csoport közepén ott térdelt az öregúr, s könnyes szemmel kért öt darab mellvértet. Jenő elfedte szemét, de nem engedett.

— Hova tolakszik, hölgyem? — kiáltott fel hirtelen a komor szőke ifjú.

Mikor másnap a mellvértes pult táján jártam, tekintetem ugyanerre az ifjúra esett: ott állt, s monoton hangon kiabálta:

— Rugalmas és plasztikus, a mellvért oly praktikus!

Az ebédszünetben lihegve, félrecsúszott nyakkendővel futott hozzám Jenő kartárs; segédcapatot kért. A fele mellvértkészletet már eladták. Egyesek csillogó acélpotrohhal, elégedett arckifejezéssel léptek ki áruházunkból, mások viszont közönséges zakóban, megsemmisülten surrantak ki, s magukban fogadkoztak, hogy másnap visszajönnek.

Fogytán volt a készlet. Egyre sűrűbben tűntek fel a parkban, az utcákon elegáns mellvértbe öltözött ifjak; ha ismerősbe ütköztek, ravaszul hunyorítva, hanyagul vetették oda:

— Hogy hol vettem? Maszекnál. Sokba került? Hát, természetesen...

Az öregúrral összebarátkoztam, s gyakran összejöttünk egy kis tereferére. Egyszer épp együtt pecáztunk a Visztula partján, s ez a párbeszéd ütötte meg fülünket:

— Hová megy, Modrzejewskiné?

— Az áruházba!

— Minek? Nem kapni ott semmit! Tegnap voltam, kerestem azt a mellvértet. Kifogyott. Hallott már ilyet? Nincs egy darab se!

Egyszer az ablakban állva, gyászmenetet pillantottam meg az utcán. Az egyszerű koporsót közönséges halottaskocsi vitte, s csak egy ló volt elébe fogva. A kocsi mögött fekete ruhás özvegy lépkedett, s még hárman, nyilván a halott barátai, rokonai és ismerősei.

A szerény menet bizonyára nem kötötte volna le figyelmemet, ha nem ötlött volna szemembe a koporsót díszítő vörös transzparens felirata: **ÉLJEN!**

Kíváncsiságomban leszaladtam az utcára, s a menet után siettem. Csakhamar elértünk a temetőbe. A legtávolabbi zugba, néhány nyírfa közé temették a megboldogultat. A temetési szertartás alatt kissé félrehúzódva várahoztam, de azután az özvegyhez lépve, biztosítottam őt mély részvétemről és nagyrabecsülésemről, majd megkérdeztem, ki volt a halott.

Kiderült, hogy tisztviselő. Az özvegyet meghatotta érdeklődésem az elhunyt személye iránt, s elmesélt néhány részletet életének utolsó napjaiból. Elpanaszolta, hogy önkéntes, különködő munkával gyötörte agyon magát. Emlékiratokat írt szünet nélkül, a propaganda legújabb módszereiről. Arra a következtetésre jutottam, hogy az aktuális jelszavak propagálása volt tevékenységének legfőbb célja, egészen haláláig.

Izgatottan kértem, engedje meg, hogy betekintést nyerjek férjének utolsó munkáiba. Teljesítette kérésemet: két iv sárgás papírt nyújtott át, precíz, kissé régimódi betűkkel sűrűn teleírva. Így ismerkedtem meg a megboldogult emlékirataival.

„Vegyük például a legyeket — így kezdődött az első mondat. — Ahogy elüldögélek ebéd után, nemegyszer elnézem, hogy röpködnek a lámpa körül, s ilyenkor különféle gondolatok ébrednek bennem. Be jó is lenne, gondolom ilyenkor, ha a legyek éppoly öntudatosak volnának, mint az emberek. Csak meg kéne fogni egy legyet, letépni a szárnyait, aztán bemártani a tintába s ráengedni egy tiszta, sima papírlapra. Nem lenne más dolgunk, mint nézni, hogy megy végig a papíron s hogyan írja oda: *Támogassuk a vitorlázó repülést!* Vagy valami más jelszót.”

Minél tovább olvastam, annál világosabban rajzolódott ki a megboldogult szellemi profilja lelki szemeim előtt. Őszinte, becsületes ember volt, aki egyetlen eszmének élt: jelszavakat és transzparenszeket elhelyezni, mindig és mindenütt, ahol lehet. Eredetibb ötletei közé tartozik például a preparált lucernatermelés.

„A képzőművészek és az agrobiológusok — írta — közös munkával speciális lucernafajtát termelhetnének. A jelenlegi egyszínű lucernavirág helyett — a magok megfelelő preparálása folytán — valamelyik vezető személyiség vagy élmunkás miniatűr képe nyílna ki a kocsányon. Tessék elképzelni a lucernaföldeket virágzás idején! Persze történhetnek hibák is. Például valamelyik bajusztalan és szemüvegtelen személyiség nemi magkeveredés folytán esetleg szemüvegesen és bajuszosan pattanna ki bimbajából. Ilyenkor nem tehetünk egyebet, le kell kaszálni az egész táblát, s újat kell vetni helyette.”

Egyre meghökentőbb ötleteket dolgozott ki az öregúr. Emlékiratainak áttanulmányozása után nyomban rájöttem, hogy az „ÉLJEN!” feliratú

transzparenset végakarata értelmében helyezték el koporsóján. Az önzetlen feltaláló, a vizuális propaganda fanatikus apostola még utolsó pillanatában is hangsúlyozni kívánta lelkesedését.

Megtudakoltam halálának körülményeit. Kiderült, hogy saját buzgóságának esett áldozatul. Az állami ünnep alkalmával levetkőzött meztelenre, s hét különböző színre festette hosszában a testét, a szívárvány hét színének megfelelően. Aztán kiment az erkélyre, s fölkapaszkodott a korlátra, hogy „hidat” csináljon (ennek a tornagyakorlatnak az a lényege, hogy az ember hátrahajolva a kezére támaszkodik, oly módon, hogy ívalakban kifeszüljön a teste). Így akart élőképet alkotni, mely szívárványt ábrázol, derús jövőnk szimbólumát. Az erkély azonban sajnos a második emeleten volt.

Ismét kimentem a temetőbe, hogy megkeressem örök nyugalma helyét. De hiába bolyongtam, nem sikerült a sírját körülvevő nyírfákra ráakadnom. Így hát csatlakoztam a katonazenekarhoz, mely épp a takaródó alkalmából tüzes induló hangjai mellett vonult el a temető előtt.

A MEZTELENSÉGRŐL

Apám belépett az előszobába, ösztönösen megtörölve lábát a lábtörőn, azon a nemesebbiken, mely a lakáson belül van; az első, a durvább szővéstű, kint fekszik az ajtó előtt, a lépcsőházban.

Az előszobában rendszerint sötét volt. Csak a hálószobaajtó tejüvegén szűrődött át némi fény. Ám valami újfajta ragyogás, pontosabban szólvá: visszfénye valami ragyogásnak, mely épp hogy jelt adott magáról, de nem oszlatta el a sötétséget — hatolt el hozzá nyugtalanítón. Megállt marengószíni kabátjában, s kutatni kezdte nyugtalanságának forrását. Csak néhány pillanat múlva bukkant rá, ahogy az lenni szokott, mikor egy keresett ismeretlen tárgy tekintetünk vízszintes vonala fölött van.

Felülről, a mennyezet alá sűrűsödő sötétből kibontakozva, hegyével függőlegesen lefelé, egy mezítelen kard függött.

Ebben a nagy, négyszögletes helyiségben raktuk le mind a sárcipőket, akasztottuk föl a fogásra a kabátunkat, — a sarokban lommal teli bőröndök porosodtak. Mindez határozatlan alakú volt, közömbös, félhomályba merülő. S most íme, ott lógott fölöttük, világosan s gondolom, hűvösen; pengéjén hosszúkás váját futott végig. Egész lénye hegyes végébe összpontosult, s ez az egyetlen pont, a fém és a levegő határán, oly sokatmondón csillogott, hogy ha ránézett az ember, viszketni kezdett a tarkója.

Így függött ott, egy hajszálon, az előszoba kellős közepén.

Apám fölháborodott. Hanyagság vagy ostoba tréfa? De ha engedné, hogy észrevegyék rajta: mennyire érinti a dolog, csupán a tetteseknek szerezne örömet.

— Franciska, rakja ezt el innen! — vetette oda erőltetett hanyagsággal a konyha felé. Aztán a fal mentén odasettenkedett a fogashoz, s fölakasztotta kabátját; majd eltűnt az ebédlőben.

Én a fürdőszobából figyeltem a jelenetet. A fürdőszoba egyúttal vécé is volt; nem gyújtottam fel a lámpát, mert egy regény lapjaiért lopóztam oda, mely állítólag nem gyerekeknek való, ugyanis — bár nem értik —

korai nyugtalanságot kelt bennük. Szüleim meg akarták semmisíteni, hogy ne kerüljön kezeim közé, s e célból ezt a praktikus, bár eredményét tekintve csalóka módszert választották.

Az előszoba egy pillanatig üres maradt. Egyedül álltam a teljes sötétségben, s láttam, hogyan lebeg a csillogó penge mozdulatlanul a félhomályban, a föld alatti tóként haloványan villódzó linóleum fekete tükre fölött.

A szolgáló nem távolította el a fringiát. — Túl magasan van — motyogta. Kitért a botrány. Franciska eltávozott. Még gyermek voltam. Az a tény, hogy apám nem tudott segíteni a dolgon (bár gyakran mesterkedett feltűrt ingujjal a vízvezeték vagy a villanyóra körül), s nem jöttek ki szerelők sem, hogy közömbösen és szakavatott kézzel elvégezzék feladatukat, — nem váltott ki belőlem különösebb hatást. Csöppet sem csodálkoztam rajta. Az ebédlőben feküdtem a szőnyegen — itt tartózkodtam a legszívesebben —, a tiltott regény foszlányait faltam, s a félig nyitott ajtón át ki-kilestem az előszobába. Így vártam rendszerint apám hazatérését. Lármásan törölte meg a lábát, így akarta elhárítani a lap-pangó gyanút, hogy fél.

A vendégeket — bár eléggé ritkán fordultak meg nálunk — lojálisan figyelmeztették: — A fal mellett tessék, erre. Biztonság okáért tartjuk, meg szobadíszül. — Ha nem hosszú botra tűzött kefével fényesítenék a padlót, előszobánk közepe fényesítetlenül maradt volna. Így azonban mindig feketén csillogott, s nem különbözött környezetétől, csupán az én képzeletemben.

A szőnyegen fekve, magam is afféle apróság a cifra díszítmények között, inkább lapozgattam, mint olvastam a sárga könyvet, melyről még azt sem tudtam, mi a címe, hogyan kezdődik és végződik. Oly szorgalmasan figyeltem mindent, amivel a fürdőszobát ellátták, hogy sikerült kifognom egy illusztrációt is. Egy fehér, meztelen alak egyik lábát átvette az erkély korlátján. Egy másik, ugyancsak meztelen, bár kissé másmilyen, kezeit tördelte. Az alkóvban ágy. Az égen kiflihold. Színe: fekete-fehér.

Előfordult, bár ritkán, hogy egyedül maradtam a lakásban hosszú délutánokon. Ilyenkor az összes előszobára nyíló ajtót kitártam. A lakás minden zugából, a legmesszebről is láttam a félhomályban kirajzolódó, nyilegyenes s mindig mozdulatlan pengét; nemes, tiszta fénye távol állt minden közönséges csillogástól, s alakjának, állagának és belső ragyogásának tökéletes egysége jobban vonzott, mint a napnyugta vörös, lármás visszfénye a hálószoba tükrében.

Apám halevés közben halt meg, vacsoránál. Mégis volt valami kínos abban, hogy egy száлка akadt a torkán, pedig a közvetlen közelében, az előszobában, egy hajszálon lógott a mennyezetről egy meztelen kard.

Kerényi Grácia fordításai